

Tillsynsvägledning om kemikaliepolitikens inriktning gällande utfasning av farliga kemiska ämnen

Målet är att skapa giffria och resurssnåla kretslopp

Farliga kemiska ämnen kan skapa betydande problem för människors hälsa och för miljön. Många ämnen finns kvar i mark och vattendrag under en lång tid efter att utsläppen har skett. Farliga ämnen finns också lagrade i till exempel infrastruktur, byggnader och varor. Därifrån kan de spridas i samband med användning, återvinning eller avfallshantering för att tas upp av växter, djur och människor. Det är därför angeläget att förhindra både nya utsläpp av farliga ämnen och att nya ämnen byggs in i till exempel infrastruktur. Samtidigt måste riskerna minimeras från de ämnen som redan finns i miljön. Till exempel ger kadmium i vår föda upphov till benskörhet hos äldre. PCB och bromerade flamskyddsmedel förekommer i bröstmjölk och en miljon svenskar har besvär som hänger samman med kemiska ämnen i inomhusmiljön.

Miljökvalitetsmålet *Giffri miljö* är och har varit en viktig utgångspunkt för den svenska kemikaliepolitiken och de ställningstaganden Sverige gjort inom EU och internationellt. Grundläggande för kemikaliepolitikens inriktning är de mål som riksdagen och regeringen har antagit och som ingår i det nationella miljömålssystemet. Miljömålssystemet består av ett *generationsmål*, 16 *miljökvalitetsmål* och *etappmål* för olika områden.

Explosivt

Brandfarligt

Oxiderande

Frätande

Giftigt

Skadligt

Hälssofarligt

Miljöfarligt

Generationsmål

I den målstruktur för miljöarbetet som fastställdes av riksdagen efter regeringens förslag i propositionen Svenska miljömål – för ett effektivare miljöarbete (prop. 2009/10:155, bet. 2009/10:MJU25, rskr. 2009/10:377) ingår ett generationsmål som tillsammans med sina sju strecksatser har följande lydelse:

”Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. Detta förutsätter en ambitiös miljöpolitik i Sverige, inom EU och i internationella sammanhang. Generationsmålet innebär att förutsättningarna för att lösa miljöproblemen ska vara uppfyllda inom en generation och att miljöpolitiken ska inriktas mot att

- ekosystemen har återhämtat sig, eller är på väg att återhämta sig, och att deras förmåga att långsiktigt generera ekosystemtjänster är säkrad
- den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras främjas och nyttjas hållbart människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas
- kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen en god hushållning sker med naturresurserna
- andelen förnybar energi ökar och att energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön
- konsumtionsmönstren för varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt.”

Generationsmålet verkar som ett inriktningsmål för miljöpolitiken och ger vägledning om de värden som ska skyddas och den samhällsomställning som krävs för att den önskade miljökvaliteten ska kunna nås. Den tidpunkt som måluppnåelsen ska bedömas mot är 2020. Generationsmålet strecksatser är övergripande för alla miljö kvalitetsmål och är avsedda att säkerställa att tvärsektorie lla frågor integreras i miljömålssystemet. Strecksatserna ska därför ligga till grund för arbetet med att utveckla etappmål och strategier inom miljömålssystemet.

Miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö*

Riksdagen har beslutat om följande lydelse av miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö (prop. 2009/10:155, bet. 2009/10:MJU25, rskr. 2009/10:377):

"Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna."

Preciseringar av *Giftfri miljö*

Regeringen har beslutat om sex precisering av miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö* (Ds 2012:23 Svenska miljömål – preciseringar av miljö kvalitetsmålen och en första uppsättning etappmål):

1. Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen via alla exponeringsvägar inte är skadlig för människor eller den biologiska mångfalden.
2. Användningen av särskilt farliga ämnen har så långt som möjligt upphört.
3. Spridningen av oavsiktligt bildade ämnen med farliga egenskaper är mycket liten och uppgifter om bildning, källor, utsläpp samt spridning av de mest betydande av dessa ämnen och deras nedbrytningsprodukter är tillgängliga.
4. Förorenade områden är åtgärdade i så stor utsträckning att de inte utgör något hot mot människors hälsa eller miljön
5. Kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper är tillgänglig och tillräcklig för riskbedömning
6. Information om miljö- och hälsofarliga ämnen i material, kemiska produkter och varor är tillgänglig

Etappmål för farliga ämnen

Regeringen har härutöver fastställt åtta *etappmål för farliga ämnen*:

1. Särskilt farliga ämnen

Beslut som fattas inom EU och internationellt om särskilt farliga ämnen ska innehålla åtgärder som innebär att:

- Hormonstörande respektive kraftigt allergiframkallande ämnen betraktas som särskilt farliga ämnen i relevanta regelverk senast år 2015.
- Särskilt farliga ämnen blir föremål för prövning eller beslut om utfasning under gällande regelverk inom alla användningsområden senast år 2018.
- Särskilt farliga ämnen används endast under strikt reglerade omständigheter i produktionsprocesser senast år 2018.
- I relevanta regelverk inkluderar uttrycket ”särskilt farliga ämnen” även ämnen med andra allvarliga egenskaper än de som omfattas av nuvarande specifika kriterier och som inger motsvarande grad av betänklighet senast år 2018.

2. Kunskap om ämnens hälso- och miljöegenskaper

Beslut som fattas inom EU och internationellt ställer krav på att uppgifter om miljö- och hälsofarliga egenskaper hos kemiska ämnen ska vara tillgängliga och tillräckliga för att möjliggöra riskbedömning för alla användningsområden. Besluten ska innehålla åtgärder som innebär att:

- Relevanta regelverk ställer senast år 2015 krav på kunskap samt uppgifter om förekomst gällande nanopartiklar och nanomaterial som är tillräckliga för att bedöma och minimera hälso- och miljöeffekter av sådana.

- Förutsättningar finns senast år 2015 för att relevanta regelverk kan beakta kombinationseffekter vid exponering för kemikalier.
- Regelverken beaktar senast år 2015 att barn är särskilt känsliga för påverkan från kemikalier.
- Informationskraven i samband med registrering i Reach för ämnen som tillverkas eller importeras i lägre kvantiteter (mindre än 10 ton per tillverkare eller importör och år) stärks senast år 2018.

3. Information om farliga ämnen i varor

Regelverk eller överenskommelser inom EU eller internationellt ska tillämpas så att information om miljö- och hälsofarliga ämnen i varor är tillgänglig för alla berörda senast år 2020. Reglerna ska införas stegvis för olika varugrupper och i informationen ska särskilt barns hälsa beaktas. Information om hälso- och miljöfarliga ämnen som ingår i material och varor görs tillgängliga under varans hela livscykel genom harmoniserade system som omfattar prioriterade varugrupper.

4. Utveckling och tillämpning av EU:s kemikalierregler

Reach och andra relevanta EU-regelverk ska senast år 2020 tillämpas eller revideras om så behövs så att:

- det i ökad utsträckning blir möjligt att bedöma och pröva grupper av ämnen med liknande inneboende egenskaper, kemisk struktur eller användningsområde
- substitutionsprincipen och dess tillämpning stärks i samband med begränsningar, tillståndsprovning och andra relevanta moment i regelverket.

5. Effektivare kemikalietillsyn inom EU

Beslut har senast 2018 fattats inom EU som förstärker och effektiviserar tillsynen i medlemsländerna samt utvecklar tillsynssamverkan inom unionen gällande regler för kemikalier inklusive farliga ämnen i varor och avfall.

6. Giftfria och resurseffektiva kretslopp

Användningen av återvunna material ska vara säker ur hälso- och miljösynpunkt genom att återcirkulation av farliga ämnen så långt som möjligt undviks, samtidigt som resurseffektiva kretslopp eftersträvas. Detta uppnås genom en samlad åtgärdsstrategi inom EU, vilken senast 2018 resulterat i bland annat följande insatser:

- EU:s regelverk för avfall, kemikalier och varor är i huvudsak kompletterade och samordnade så att de styr mot giftfria och resurseffektiva kretslopp.
- Principen om höga och likvärdiga krav på innehållet av farliga ämnen i nyproducerade och återvunna material är fastslagen genom beslut där så är lämpligt.

7. Minska barns exponering för farliga kemikalier

Senast år 2018 har beslut fattats avseende befintliga och vid behov nya regelverk och andra styrmedel, vilka medför en betydande minskning av hälsoriskerna för barn till följd av den samlade exponeringen för kemikalier. Riskminskningen ska bedömas i jämförelse med situationen år 2012.

8. Ökad miljöhänsyn i EU:s läkemedelslagstiftning och internationellt

Senast år 2020 har beslut fattats inom EU eller internationellt som innebär att befintliga och eventuella nya regelverk för human- och veterinärmedicinska läkemedel i ökad utsträckning väger in miljöaspekter.

Regeringens etappmål för farliga ämnen bidrar i första hand till möjligheterna att nå miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö. Etappmålen påverkar även möjligheterna att nå God bebyggd miljö, Begränsad klimatpåverkan, Ett rikt växt- och djurliv samt de vattenrelaterade miljö kvalitetsmålen Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet och Hav i balans samt levande kust och skärgård.

Grundläggande principer inom kemikalietillsynen

Ett övergripande syfte med kemikaliepolitiken och kemikalielagstiftningen är att förebygga skador på människors hälsa och miljön. En grundläggande princip i kemikalielagstiftningen är att det är företagen som sätter ut produkter på marknaden som har det huvudsakliga ansvaret för att se till att människors hälsa och miljön inte skadas.

I miljöbalken (1998:808) anges mål och ramar för skyddet av människors hälsa och miljön. Bestämmelserna konkretiseras i förordningar och myndighetsföreskrifter. ***Det övergripande syftet med bestämmelserna i balken är att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö.*** Reglerna tillämpas för all verksamhet och alla åtgärder som påverkar miljön – från stora industriprojekt till små enstaka åtgärder av privatpersoner.

De allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken gäller för all verksamhet och alla åtgärder som inte har försumbar betydelse i det enskilda fallet. De innebär krav i fråga om allmänna försiktighetsmått, kunskapskrav, krav att använda bästa möjliga teknik, produktval (substitution), hushållning med resurser och platsval samt ansvar för att avhjälpa skada. Vid tillämpningen gäller en omvänd bevisbörda, dvs. det är den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd som ska kunna visa att de allmänna hänsynsreglerna följs. Reglerna riktar sig mot alla, såväl näringsidkare som privatpersoner. De ligger till grund för krav vid bl.a. prövning och tillsyn.

Gemensamt för kunskapskravet, försiktighetsprincipen, substitutionsprincipen, principen om bästa tillgängliga teknik (BAT) och principen att förorenaren betalar (PPP) såsom de kommer till uttryck i miljöbalkens hänsynsregler, är att de har tillkommit för att undvika skada och olägenhet på människors hälsa eller miljön. I miljöbalken liksom i EU-rätten inkluderas även skyddet av

människors hälsa i försiktighetsprincipen (meddelande från kommissionen om försiktighetsprincipen, KOM(2001) 1 slutlig).

Substitutionsprincipen är central i kemikaliepolitiken. Principen finns i 2 kap. 4 § miljöbalken och kallas i det sammanhanget produktvalsprincipen. Principen innebär en skyldighet att undvika att använda eller sälja kemiska produkter som kan skada människors hälsa eller miljön om produkterna kan ersättas med mindre farliga produkter och det är rimligt att använda eller sälja dessa i stället. Substitutionsprincipen kommer till uttryck på global nivå genom Riodeklarationen om miljö och utveckling och i flera EU-rättsakter som har antagits på senare år. I EU-rätten har substitutionsprincipen en vidare innebörd eftersom den där även avser utbytet av farliga kemiska produkter mot alternativa tekniker.

Principen om att förorenaren betalar innebär att den som orsakar skador i miljön ska betala de samhällsekonomiska kostnader som uppstår. Den finns inskriven i hänsynsreglerna i 2 kap. 3 och 8 §§ miljöbalken och uttrycks på global nivå i Riodeklarationen om miljö och utveckling. Principen är grundläggande för EU:s miljöpolitik och finns inskriven i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (artikel 191.2) och Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/35/EG av den 21 april 2004 om miljöansvar för att förebygga och avhjälpa miljöskador. I kemikaliesammanhang aktualiseras principen t.ex. genom att företagen ska bära kostnaden för att ta fram kunskap och information om de kemiska produkter och varor som de sätter på marknaden.

Särskilt farliga kemiska ämnen (SVHC-ämnen)

Med "särskilt farliga kemiska ämnen" avses de kemiska ämnen som inger mycket stora betänkligheter och har de mest problematiska egenskaperna från hälso- och miljösynpunkt (Substances of Very High Concern, SVHC). Uttrycket SVHC används för att särskilja kemiska ämnen som har så farliga egenskaper att deras användning bör undvikas och fasas ut eftersom de kan medföra stora risker för människors hälsa och miljön.

Kandidatförteckningen är en lista över SVHC-ämnen som av ECHA för tillfället har identifierats som särskilt farliga enligt Reach. Kandidatförteckningen är enligt regeringen ett viktigt verktyg för att stimulera utfasningen av farliga ämnen. Ämnen som tas upp i kandidatförteckningen är ett urval av ämnen som uppfyller kriterierna för att klassificeras som cancerframkallande, mutagena eller reproduktionsstörande (CMR-ämnen), ämnen som är bioackumulerande, långlivade och toxiska (PBT-ämnen) eller mycket långlivade eller mycket bioackumulerande (vPvB-ämnen), samt ämnen som inger motsvarande grad av betänklighet. Med det sistnämnda avses t.ex. hormonstörande ämnen eller kraftigt allergiframkallande ämnen.

Klassificeringen av ett ämne eller en blandning återspeglar typen av faror med ett ämne eller en blandning och farornas allvarsgrad, dvs. ämnets eller blandningens potential att skada människor eller miljö. Tillverkare och importörer av ämnen och blandningar är själva skyldiga att klassificera de ämnen och blandningar som de släpper ut på marknaden. Detta kallas självklassificering. I vissa fall

fattas dock beslutet om klassificering av ett ämne på EU-nivå, s.k. harmoniserad klassificering. En harmoniserad klassificering måste tillämpas av ämnets leverantörer. Beslut om en harmoniserad klassificering fattas av EU-kommissionen efter förslag från en behörig myndighet i en medlemsstat, en tillverkare eller en användare. Förslaget lämnas in till den europeiska kemikaliemyndigheten, Echa, och hanteras i enlighet med det förfarande som beskrivs i CLP-förordningen. Ett beslut om en harmoniserad klassificering av ett ämne som cancerframkallande, fosterskadande eller skadligt för arvsmassan, s.k. CMR-ämnen, i kategori 1 A eller 1 B (de allvarligaste kategorierna) kan innebära begränsningar i rätten att använda ämnet i växtskyddsmedel, biocidprodukter, kosmetika och leksaker. Sammantaget innebär ett beslut om en harmoniserad klassificering av ett ämne som CMR i kategori 1 A eller 1 B att en viss utfasning av ämnet påbörjas inom EU.

ECHA:s sammanställning över kandidatämnen med information om relevanta användningsområden.
<http://echa.europa.eu/information-on-chemicals/candidate-list-substances-in-articles-table>

Tillstånd

Utifrån kandidatförteckningen väljer ECHA ut sådana kemiska ämnen för vilka det erfordras tillstånd för försäljning eller användning från ett visst datum. Förteckningen över s.k. tillståndsämnena framgår av bilaga XIV i Reachförordningen. Kandidatämnen som har en vitt spridd användning, används i stora volymer eller har särskilt allvarliga miljöfarliga egenskaper är prioriterade. Processen är dock tungarbetad och förenad med starkt motstånd och långa övergångsperioder.

ECHA:s sammanställning över kemiska ämnen som kräver tillstånd.

<http://echa.europa.eu/sv/addressing-chemicals-of-concern/authorisation/recommendation-for-inclusion-in-the-authorisation-list/authorisation-list>

Begränsningar

Genom Reach kan även begränsningar införas som villkor för eller förbud mot tillverkning, utsläppande på marknaden eller användning av ämnen eller blandningar. Bilaga XVII till Reachförordningen innehåller ca 60 ämnen och en lång lista med särskilt hälsofarliga kemikalier (cancerframkallande och fosterskadande ämnen och ämnen som är skadliga för arvsmassan) som bara får säljas för yrkesmässigt bruk. Ett fåtal av begränsningarna i bilagan innebär ett totalförbud för utsläppande på marknaden och användning av ämnet.

Förfarandet för att ta fram nya begränsningar av ämnen beskrivs utförligt i Reachförordningen. Det är medlemsstaterna, den europeiska kemikaliemyndigheten (Echa) och EU-kommissionen som kan ta fram förslag till begränsningar för att använda farliga ämnen. En ny begränsning av ett ämne kan beslutas om tillverkningen, användningen eller utsläppandet av ämnet på marknaden är förenat med en oacceptabel hälso- eller miljörisk som måste hanteras på gemenskapsnivå. Processen är mycket resurskrävande. Sedan Reachförordningen började gälla 2007 har endast ett fåtal nya begränsningar

tillkommit. Trots att begränsningsförfarandet tar stora resurser i anspråk är det dock ett viktigt och effektivt instrument för att fasa ut farliga ämnen.

Echas sammanställning över kemiska ämnen med begränsningar:

<http://echa.europa.eu/web/guest/addressing-chemicals-of-concern/restrictions/list-of-restrictions>

Förutom begränsningar till följd av Reach finns det även begränsningar enligt nationell lagstiftning, bland annat i Kemikalieinspektionens författning (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer. Det gäller klorerade lösningsmedel, VOC i färger och lacker, 1,4-diklorbensen, kvicksilver och kvicksilverhaltiga varor, formaldehyd i träbaserade skivor, träskyddsbehandlat virke, tungmetaller i förpackningsmaterial m.m.

Försiktighets- och produktvalsprincipen i 2 kap miljöbalken

Kemiska ämnen

Särskilt farliga kemiska ämnen

Tillståndsämnen/XIV-ämnen

Begränsningsämnen/XVII-ämnen

Giftfri miljö

EU:s sjunde miljöhandlingsprogram

Den 20 november 2013 beslutade EU:s ministerråd och Europaparlamentet om EU:s sjunde miljöhandlingsprogram. Enligt miljöhandlingsprogrammet ska Europeisk Kommissionen till år 2018 utveckla en åtgärdsstrategi för en giftfri miljö som ska minimera befolkningens exponering för farliga ämnen.

Fyra områden är särskilt prioriterade:

1. Nanomaterial
2. Hormonstörande ämnen
3. Kombinationseffekter
4. Farliga ämnen i varor inklusive importerade varor, giftfria materialkretslopp och inomhusmiljö.

Fri rörlighet

Den rättsliga grunden för regler som gäller kemiska produkter eller varor som sätts ut på marknaden och relaterar till den fria rörligheten finns i artikel 114 i EU-fördraget. Kraven är harmoniserade vilket innebär att enskilda medlemsländer inte får införa strängare eller lindrigare krav. Reach är ett exempel på en sådan förordning

Bedömning av risk inom Reach utgår från exponeringsscenarioer

Inom Reach bedöms risken för människors hälsa och miljön genom företagets egna bedömningar av olika exponeringsscenarioer. De beräknade exponeringsnivåer som hanteras utgör uppskattningar och bygger på en standardmodell för "kontrollerad användning". I exponeringsscenariot anges villkor som ska uppfyllas för att användningen ska betraktas som tillräckligt väl kontrollerad. Villkoren består av riskhanteringsåtgärder (krav på handskar, andningsskydd, skyddskläder etc.) och driftsförhållanden (koncentration, applikationsmetod, exponeringstid etc.).

Modellen är förenad med ett flertal brister och osäkerheter. Exponeringsscenarierna hanterar endast exponeringen för ett enskilt ämne från en enskild källa och tar inte hänsyn till kombinations-effekter. Därför är exponeringsscenarierna otillräckliga för att bedöma den samlade exponeringen som såväl människor som miljön utsätts för. Nya och mindre väl utforskade aspekter på kemikalieproblematiken, t.ex. risker med hormonstörande ämnen, nanomaterial, samlad exponering från olika källor och olika exponeringsvägar (coctail-effekten) samt barns särskilda känslighet för kemikalieexponering är bristfälligt eller inte alls hanterade i modellen.

Produktvalsprincipen bidrar till en hållbar utveckling

Av 2 kap. 4 § miljöbalken framgår att "Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall undvika att använda eller sälja sådana kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller miljön, om de kan ersättas med sådana produkter eller organismer som kan antas vara mindre farliga. Motsvarande krav gäller i fråga

om varor som innehåller eller har behandlats med en kemisk produkt eller bioteknisk organism.” Lag (2006:1014).

Att föreskriva villkor om begränsningar gällande utsläpp av farliga kemiska ämnen (flöden, halt- och mängdvillkor), villkor om hantering av olika delflöden av processavloppsvatten (avledning till kommunalt avloppsreningsverk, recipient eller omhändertagande som farligt avfall), samt villkor med krav på föregående rening av processavloppsvatten (kemisk fällning, indunstning, omvänd osmos eller liknande) är inte att betrakta som begränsande för den fria rörligheten, dvs vilka kemiska produkter eller varor som sätts ut på marknaden.

Enligt regeringens bedömning bör Sverige fortsätta att hålla en hög takt i arbetet med att ta fram begränsningsförslag, förslag till harmoniserade klassificeringar av ämnen samt underlag för att ta upp ämnen på kandidatförteckningen i Reachförordningen.

Innebörden av det fastställda etappmålet för substitutionsprincipen stärks i samband med begränsningar, tillståndsprövning och andra relevanta moment i regelverket. Genom att utveckla kemikaliereglerna och deras tillämpning så att de blir mer substitutionsdrivande kan takten i utfasningen av särskilt farliga ämnen öka samtidigt som användningen av andra farliga ämnen minskar. Förutom ett förbättrat skydd för människors hälsa och miljön kan en sådan utveckling stimulera innovation av och efterfrågan på såväl alternativa kemiska ämnen som nya tekniska lösningar.

Vid tillståndsprövning bör Sverige arbeta för att det tydliggörs att substitution är det slutliga målet. Det bör vidare tydliggöras i vägledningen för tillståndsansökan att den substitutionsplan som ska ges in vid ansökan ska omfatta forsknings- och utvecklingsbehov för att få fram alternativ i de fall sådana saknas.

Kemikalieinspektionens handlingsplan för Giftfri miljö 2015-2020

Regeringen gav i december år 2010 Kemikalieinspektionen i uppdrag att ta fram och genomföra en handlingsplan för en giftfri vardag för åren 2011 – 2014. I regeringens regleringsbrev för år 2014 fick Kemikalieinspektionen i uppdrag att utifrån erfarenheterna med arbetet med "Handlingsplanen för en giftfri vardag 2011–2014" redovisa hur handlingsplanen kan vidareutvecklas för perioden 2015–2020. Att minska riskerna i vardagen är ett viktigt steg mot riksdagens miljö kvalitetsmål Giftfri miljö.

Kemikalieinspektionen finner följande utmaningar som särskilt angelägna att arbeta vidare med åren 2015-2020:

Farliga ämnen i varor är ett växande problem.

- Kemikalieinspektionen anser att det är viktigt att Sverige verkar för att kemikaliefrågorna får en framträdande plats i FN:s utvecklingsarbete.

Våra livsmedel och dricksvattnet behöver skyddas bättre.

- Kemikalieinspektionen anser att ett nationellt åtgärdsprogram för högfluorerade ämnen är en viktig del av handlingsplanen för åren 2015 – 2020. Programmet bör utvecklas i samarbete mellan myndigheter, näringsliv, forskare och olika intresseorganisationer. Som en del i åtgärdsprogrammet bör ingå att Sverige verkar för en handlingsplan för högfluorerade ämnen i EU.

Barn och unga är särskilt känsliga för påverkan av kemikalier.

- Kemikalieinspektionen anser att ett nationellt åtgärdsprogram för hormonstörande ämnen är en viktig del av handlingsplanen för åren 2015 – 2020. Programmet bör utvecklas i samarbete mellan myndigheter, näringsliv, forskare och olika intresseorganisationer.
- Kemikalieinspektionen anser att ett nationellt åtgärdsprogram för allergiframkallande ämnen är en viktig del av handlingsplanen för åren 2015 – 2020. Programmet bör utvecklas i samarbete mellan myndigheter, näringsliv, forskare och olika intresseorganisationer.

Bättre kunskap om farliga kemikalier

- Kemikalieinspektionen anser att en utbildningssatsning under åren 2015 – 2020 i samarbete med Håll Sverige Rent med giftfri vardag som ett tema i Grön Flagg skulle bidra långsiktigt till en hållbar konsumtion. Konsumenter efterfrågar i ökande grad stöd för att kunna göra hållbara val bland annat vad det gäller farliga ämnen i varor.
- Kemikalieinspektionen kommer under åren 2015 – 2020 fortsätta att utveckla myndighetens information till konsumenter och aktivt bidra till den del av Konsumentverkets konsumentupplysningstjänst som handlar om hållbar konsumtion.

Fortsatt satsning på EU och internationellt arbete. De områden som vi särskilt vill peka på är *skydda barnen bättre* och *substitution av farliga ämnen*.

- Kemikalieinspektionen anser att Sverige bör verka för att EU:s kommande strategi för en giftfri miljö både betonar att barn måste skyddas bättre och att drivkraften för substitution måste stärkas i lagstiftningen och på andra sätt. Kemikalieinspektionen avser att bidra med en nationell expert placerad på Europeiska kommissionens generaldirektorat miljö för att arbeta med utformningen av EU:s strategi för en giftfri miljö. EU:s direktiv om en hållbar användning av bekämpningsmedel är minimiregler, vilket ger medlemsländerna möjlighet att gå längre än kraven i direktivet för att ytterligare begränsa riskerna med användningen av i första hand växtskyddsmedel.
- Kemikalieinspektionen anser att det är viktigt att fortsatt arbeta för en mer hållbar användning av bekämpningsmedel särskilt när det bidrar till att bättre skydda barn.

Varor som konsumeras i Sverige är till stor del tillverkade i andra länder, ofta utanför EU. De internationella produktions- och handelskedjorna är ofta långa och komplexa. I många länder är den förebyggande kemikaliekontrollen svagt utvecklad eller saknas nästintill helt.

- Kemikalieinspektionen anser att det är fortsatt viktigt att inom ramen för handlingsplanen under åren 2015 – 2020 stödja regeringen i arbetet med Minamatakonventionen, Stockholmskonventionen och nya policyfrågor som exempelvis globalt informationssystem för kemikalier i varor inom ramen för den internationella kemikaliestrategin (SAICM). Vi vill även utöka det bilaterala samarbetet med strategiska länder som Sverige har en stor varuimport ifrån i syfte att minska förekomsten av farliga ämnen i importerade varor.

Tillsyn med helhetssyn

- Kemikalieinspektionen anser att några breda myndighetsprojekt bör genomföras åren 2015 – 2020 med ökad samordning mellan exempelvis tillsyn, riskbedömning, dialoger med företag och kommunikationsinsatser till företag och konsumenter för att effektivare begränsa risker med farliga ämnen i varor. Projekten bör planeras i samråd med kommuner och branschorganisationer.
- Kemikalieinspektionen kommer att verka för ett ökat tillsynssamarbete på varuområdet mellan EU:s medlemsländer.

Det behövs mer än lagstiftning för att nå giftfri vardag

- Kemikalieinspektionen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har påbörjat diskussioner om möjlig målsättning för och uppbyggnad av ett nätverk med kommunerna på kemikalieområdet för att stödja arbetet med en giftfri vardag. Krav från kunder är en stark drivkraft för företagets eget arbete med att minska risker. Köp av varor och tjänster med offentliga medel uppgår till ca 600 miljarder kronor varje år. Det innebär att staten, kommuner och landsting har en stark ställning som kunder att ställa kemikaliekrav vid upphandling och som förebild genom att aktivt bidra till en hållbar konsumtion.
- Kemikalieinspektionen anser att det är viktigt att utvecklingen av kriterier för kemikaliekrav vid upphandling fortsätter under åren 2015 – 2020. Vi bidrar gärna med stöd vid utveckling av nya kriterier. Ett viktigt nytt område är hormonstörande ämnen.

Tillsynsåtgärder

En av de största utmaningarna för att nå god vattenstatus inom Södra Östersjön respektive Västerhavet är att minska effekterna av miljögifter från både pågående och gamla utsläpp. I Södra Östersjöns vattendistrikt överskrids gränsvärdena för prioriterade ämnen (utöver kvicksilver) i 117 vattenförekomster och i 72 vattenförekomster överskrids gränsvärden för särskilda förorenande ämnen. I 50 av dessa vattenförekomster överskrids gränsvärden för både prioriterade ämnen och särskilda förorenande ämnen.

Länsstyrelsen uppmanar länets miljökontor och miljöförbund att bedriva en aktiv tillsyn enligt kunskapskravet, försiktighetsprincipen och produktvalsprincipen vid tillsyn och prövning av miljöfarlig verksamhet som innebär risk för utsläpp, upplagring och spridning av farliga kemiska ämnen till miljön. Genom att kartlägga dels vilka ämnen som verksamheterna använder dels hur stora utsläppen är förbättrar vi kunskapsläget och kan värdera utsläppen i förhållande till miljö kvalitetsnormerna för god ekologisk och kemisk status samt etappmålen för giftfri miljö. Härvid ges bättre förutsättningar för att förelägga verksamhetsutövaren om försiktighetsåtgärder, produktval eller förbud att släppa ut farliga kemiska ämnen (SVHC-ämnen, prioriterade ämnen, särskilda förorenande ämnen, läkemedelsrester, bekämpningsmedel etc.) till luft, yt- och grundvatten, dagvatten, avloppsreningsverk eller sprida dem till miljön genom varor och avfall. Genom en aktiv operativ tillsyn utvecklar vi praxis och kan tillsammans bidra till en hållbar kemikalieanvändning och därmed lättare uppnå miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö*.

Även om Kemikalieinspektionens Prioriterade verktyg börjar få några år på nacken och till viss del inte är uppdaterat finns här mycket matnyttigt om hur man ska tänka vid produktval av farliga kemiska ämnen, vilka egenskaper man ska hålla utkik efter så att inte verksamhetsutövaren byter ut en farlig kemisk produkt/ämne mot en annan med okända, liknande eller värre egenskaper. Det är viktigt att komma ihåg att Echas kandidatlista över SVHC-ämnen endast utgör ett urval av kemiska ämnen med oönskade egenskaper.

Länsstyrelsen vill även flagga för ”Lathund för kemikalietillsyn i miljöfarliga verksamheter” som togs fram inom Miljösamverkan Sverige år 2012. Lathunden utgör en sammanställning av olika vägledningsmaterial och handläggarstöd för den som vill arbeta med kemikalietillsyn och utfasning av farliga ämnen. Handläggarstöden presenteras kort under rubriker för olika delområden vilket innebär att samma dokument kan hänvisas till flera gånger. Vid första tillfället är presentationen av dokumentet något mer omfattande. Det finns också hänvisningar till särskilt intressanta sidor eller avsnitt i respektive dokument. Bilderna är ”klickbara” och leder vidare till respektive dokument.

Lycka till!

För mer information kontakta miljöhandläggare Sara Edlund Fredholm sara.edlund.fredholm@lansstyrelsen.se, miljöjurist Margareta Svenning margareta.svenning@lansstyrelsen.se eller TVL-strateg Göran Jansson goran.n.jansson@lansstyrelsen.se.

Lästips

- ECHA:s sammanställning över kandidatämnen med information om relevanta användningsområden
<http://echa.europa.eu/information-on-chemicals/candidate-list-substances-in-articles-table>
- Kemikalieinspektionens information om kandidatämnen
http://www.kemi.se/Documents/Forfattningar/Reach/Amnen_pa_kandidatforteckningen_konsoliderad.pdf
- Echas sammanställning över kemiska ämnen som kräver tillstånd
<http://echa.europa.eu/sv/addressing-chemicals-of-concern/authorisation/recommendation-for-inclusion-in-the-authorisation-list/authorisation-list>
- Kemikalieinspektionens information om XIV-ämnen
http://www.kemi.se/Documents/Forfattningar/Reach/Amnen_pa_bilaga_XIV.pdf
- ECHA:s sammanställning över kemiska ämnen med begränsningar:
<http://echa.europa.eu/web/guest/addressing-chemicals-of-concern/restrictions/list-of-restrictions>
- Kemikalieinspektionens begränsningsdatabas
<http://webapps.kemi.se/begransningsdatabasen/?lang-sv-SE>
- Kemikalieinspektionens författning 2008:2
http://www.kemi.se/Documents/Forfattningar/KIFS/K08_2.pdf
- Handlingsplan för Giftfri miljö:
<https://www.kemi.se/Documents/Publikationer/Trycksaker/Rapporter/Rapport-5-14-Handlingsplan-giftfri-vardag.pdf>
- Kemikalieinspektionens Priooverktyg
http://www2.kemi.se/templates/PRIOframes____4045.aspx
- Miljösamverkan Sveriges ”Lathund för kemikalietillsyn i miljöfarliga verksamheter
<http://www.miljosamverkansverige.se/miljosamverkansverige/SiteCollectionDocuments/Projekt%20och%20rapporter/Kemikalier/Reach%20i%20tillsynen/lathund-for-kemikalietillsyn.pdf>